

Rojevale so se nove Dražgoše

Janko Pintar

Barake v Dražgošah

Po miniranju Dražgoš (marca 1942) so opozorilne table še nekaj časa opozarjale na nevarnost neeksplozivnih granat, vendar smo se Dražgošani kmalu začeli vračati v porušeno vas obdelovat svojo zemljo, da bi si tako vsaj malo olajšali stisko, v kateri smo se znašli kot begunci.

Pogled na ruševine naših hiš je bil ganljiv, pa vendarle je obdelana zemlja okrog njih počasi začela kazati znake novega življenja. Da bi si v Dražgošah takoj sezidali nove hiše, ni bilo mogoče, saj ni bilo materiala in tudi ne ceste, po kateri bi ga pripeljali v vas. Edina rešitev so bile lesene hiške – barake. Nekateri so že proti koncu vojne začeli postavljati začasna bivališča, po vojni pa je bila ustanovljena tudi Obnovitvena zadruga, s pomočjo katere naj bi se v Dražgoše hitreje vrnilo življenje. Ta je predvidela postavitev desetih večstanovanjskih barak (velikosti 24 x 6 metrov) s po petimi stanovanji; v vsaki vasi po pet, vendar so zaradi premajhnega zanimanja zanje postavili eno manj.

Številni niso želeli v skupne barake, ker bi morali hoditi razmeroma daleč obdelovat svojo zemljo, to pa ne bi bilo praktično, zato so si postavili svoje. Odvrčali pa so jih tudi predlogi, da bi ustanovili kolhoze (kmetijske proizvodne organizacije združenih privatnih posestev). V vasi Pri cerkvi so si tako svoja zasilna lesena bivališča postavili Kopčovi, Urbanovi, Hkavščovi, Kovačovi skupaj s Pavelnovimi, Andrejčkovi, Markovi, Miho-
vi, Dobretovi in mi (Miklavžovi). V vasi Na pečeh pa so si svoje barake postavili Beštrovi, Hkavščovi, Maticovi, Primčkov, Ožbicovi, Grogovcovi, Brinarjevi, Polakovi, Štihelnovi, Markonovi in morda še kateri.

Nekateri so si v prva zasilna bivališča predelali kar sadne sušilnice (pajštve). Teh Nemci, če so bile le nekoliko bolj oddaljene od hiš, tako kot zidanih kozolcev, po večini niso požgali in minirali. Hkavščovi in Kovačovi skupaj s Pavelnovimi so tako v sadni sušilnici stanovali vse poletje do pozne jeseni 1945.

Primčkov Drago (Drago Habjan) s harmoniko pred domačo barako (leta 1953).

Pavelnova pajštva (slikano leta 1991).

Gradnja skupnih barak leta 1945 v Dražgošah (Na pečeh).

Spodaj so imeli majhen štedilnik, mizico in nekaj za sedeti, na podstrešju pa so spali.

Les in ves gradbeni material za skupne barake so pripravljali v tehnični bazi v Škofji Loki. S tovornjaki so ga vozili do Rudnega, potem pa so skoraj vsega v Dražgoše znosili Nemci, ujetniki jugoslovanske armade, in to kar na ramenih, saj so imeli le dve muli, v Dražgoše pa ceste še ni bilo. Nekaj materiala so v vas znosili tudi udarniki (mladina).

Nemški ujetniki, ki so pomagali pri obnovi Dražgoš, so najprej stanovali na Rudnem v vezanih kozolcih, ki so jih malo zadelali in zapletli z vejami, nato pa so zanje na široki njivi postavili dve baraki s kuhinjo. Malo višje je bila še ena lesena hiška za poveljstvo (komando). Vse je bilo ograjeno z bodečo žico. Bilo je pravo malo taborišče.

V jeseni leta 1945 so za Rudnim pod Ravnikom v Skalovcovem gozdu našli mrtvega obešenega ujetnika – Nemca. Najbrž nihče ni vedel, zakaj je storil ta usodni korak, ljudje pa so govorili to in ono. Pokopali so ga na mestu smrti. Nekaj časa je bil tam lesen križ, na gomilo je sem ter tja kdo položil šopek rož ali svečo. Zdaj so Skalovcovi z Rudna postavili lepo obnovljen železen križ z majhno tablico in napisom "Tu je pokopan nemški vojak".

V vasi Na pečeh so vse skupne barake postavili na podržavljeni Megušarjevi zemlji; tam so postavili tudi skupni hlev (štalo) in gospodarsko poslopje. V vasi Pri cerkvi pa so vse skupne barake stale v bližini zdajšnje cerkve; dve na Pikcovi njivi, ena na Šimnovi in ena na Mažovi njivi. Na Kovačevi njivi (pri Hrušč) je stala stavba, kjer so bili mlatilnica in ostalo orodje, na Urbanovi njivi pa je bila skupna štala. V njej so imeli živino tisti, ki so stanovali v skupnih barakah.

V skupnih barakah v vasi Na pečeh so stanovali (po spominih Marice Berce Šturm – Tomažkove):

1. baraka (spodnja od leve):

- Angela Lotrič – Štihlnova,
- Matija Lotrič – Švebovi,
- Karel Jelenc – Bertovi,
- Ivana Lotrič – Tomažova (gluha) – Kodelovi.

2. baraka (spodnja vrsta):

- Julka Suva – Anžetova,
- Šolar – Anžetovi,
- Janez Lotrič (Polakov), Marija Lotrič – Anžetova,
- Dominik Lotrič – Brinovcovi,
- Marija Lotrič – Tomažova.

3. baraka (zgornja vrsta – prva od leve):

- Lenka Lotrič – Žerevnikova,
- France Šmid – Beštrov,
- Micka Habjan – Kajžna,
- Janez Thaler – Rovtarjovi,
- Marenk – Pstotna (stara mati).

4. baraka:

- Franc Šolar – Koritnikovi,
- Ivana Lotrič – Lovrihova,
- Franc Lotrič – Mžorarjovi,
- Pavlina Ambrožič z družino.

5. baraka

- Marija Ambrožič – Martincovi,
- Urban Berce – Tomažkov,
- Rezka Fajfar – Megušarjeva,
- Franc Luznar – Gobovcovi.

Ker je bilo dovolj prostora, so nekateri imeli dve stanovanji, da so lahko imeli peč za peko kruha. Stanovalci so se v nekaterih barakah tudi zamenjali.

Gradnja Anžetove hiše z barakami v ozadju.

V vasi Pri cerkvi pa so bila stanovanja v skupnih barakah zasedena takole:

Na Pikcovi njivi (pod vasjo, kjer je zdaj pokopališče) sta bili dve baraki:

V zahodni so stanovali:

- Andrej Marenk (Pikcovi) – dve stanovanji,
- Lenart Šolar (Mihov),
- Ivana, Angela Pintar (Gaberški),
- Maks Lotrič (Kališnikarjev).

V vzhodni baraki:

- prenočišče za duhovnika,
- Jakob Potočnik (Spodnja Gaberca); ko so se ti preselili v novo hišo, je bila v tem stanovanju šola,
- Polde Lotrič (Kališnikar),
- Tomaž Jelenc (Jorcovi) – dve stanovanji.

Na Šimnovi njivi (kot že rečeno, sta bili tam načrtovani in tudi že izkopani selišči za dve baraki, ker pa ni bilo toliko prijavljenih, so postavili le eno):

- Matevž Lotrič (Tineto),
- Jože Lotrič (Kališnikarjev),
- Franc Prevc (Kosmov),
- Peter Habjan (Šimnovi) – dve stanovanji.

Na Mažovi njivi:

Ta baraka, ki je v vasi Pri cerkvi stala najvišje (lastnica zemljišča je bila Ivana Šolar (1907–1972), Dražgoše 10), je bila na željo obnovitvene zadruge spremenjena v začasno cerkev, zato se v njej ni postavilo pregradnih sten. V jeseni leta 1947 je bil zraven nje dograjen še zvonik, v katerega smo obesili mali in srednji zvon iz porušene cerkve. Maša v baraki je bila že 13. decembra 1945, na dan farne zavetnice sv. Lucije. V tej baraki je bil nekaj časa samo kip sv. Lucije, ko pa so postajale maše bolj pogoste in smo jih imeli vsako nedeljo, je mizar Matoc z Rudnega naredil lesen tabernakelj, ki še zdaj služi pri obredih velikega tedna in predstavlja božji grob. Redno sveto mašo smo imeli ob nedeljah ob štirih popoldne. Po duhovnika v Železnike so hodili s konjem in vozom ali samo s konjem, da je duhovnik na konju prijahal.

Ivana Šolar (Mažova Johana) – lastnica zemlje, kjer je stala cerkev v baraki in zdaj stoji nova cerkev. Zemljo je podarila župniji.

Leta 1947 se je izvedelo, da morajo v Ljubljani iz turistične kapele (ta je bila v prostorih Vzajemne zavarovalnice, v zdajšnji zavarovalnici Triglav, ob železniški postaji) odstraniti vse nabožne stvari. Dražgošani so rekli, da te stvari radi vzamejo. Takrat sta bila ključarja Andrej Marenk (Pikcov) in Silvester Lotrič (Markonov), župni upravitelj pa Valentin Bertoncelj. Verjetno je za to, da so te zadeve prišle v Dražgoše, posredoval tudi Jakob Šolar, morda pa tudi Maks Miklavčič.

Nabožne predmete in ostalo opremo iz kapele so s tovornjakom pripeljali do Rudna in jih odložili pred gasilskim domom, od koder jih je bilo treba v Dražgoše zvoziti s konji ali znositi peš, saj ceste v Dražgoše še ni bilo.

Iz turistične kapele so tako Dražgoše dobile:

- klopi (Te so bile izredno široke – menda zato, da so planinci v turistični kapeli lahko v njih sedeli z nahrbtniki na hrbtu. Maša ob nedeljah je bila zelo zgodaj, da so nato lahko odšli na vlak in naprej v hribe. Te klopi so zdaj, malo predelane, v cerkvi pri Svetem Križu.),
- lesen kip Matere Božje z detetom v naročju, ki ga je izdelal kipar Božo Pengov,
- sliki (freski) svetega Bernarda, zavetnika planincev, in svetega Florjana, varuha pred ognjem (izdelal jih je kiparjev brat Slavko Pengov),
- iz železa vlito Marijino glavo,
- leseno oltarno mizo z lesenimi stebrički in relikvijami (Ta ni služila samo v baraki, ampak dve leti (od 1966. do 1968.) tudi še v novi cerkvi.),
- leseno obhajilno mizo (Včasih smo, ko so nas obhajali, morali klečati.),
- križev pot,
- lesen klečalnik,
- velik kip Srca Jezusovega,
- lesene svečnike za na oltar in
- majhen tabernakelj.

Pravijo, da je bila vsa oprema narejena po načrtih Jožeta Plečnika.

Mažovi so v letu 1946 barako (začasno cerkev) pregradili in tako v njej naredili dve stanovanji, zato je bila cerkev, dokler se niso preselili v novo hišo, nekaj časa nekoliko manjša.

Cerkveno petje je v začetku in precej časa vodila Nežka Šolar (Kovačeva). Pevci so, dokler se Mažovi niso odselili v novo hišo, stali spredaj pri vratih v barako, nato pa so naredili zadaj malo podesta, da so bili nekoliko višje, in se jih je bolje slišalo.

Baraka je kot cerkev služila do 16. oktobra 1966, ko je bila blagoslovljena nova cerkev, torej 20 let. V tej cerkvi v baraki je bila 17. februarja 1946 prva poroka. Ženin je bil Ivan Gartner – Novakov, star 36 let, nevesta pa Pavla Glavnik iz Ljubljane, stara 26 let. Poročil ju je Jakob Šolar – Markcov gospod, z Rudna. Pripovedujejo, da je nevesta imela poročni šopek iz telohov.

Notranjost
cerkve v baraki.

Cerkev v baraki
(slikano od zahoda).

Cerkev v baraki
(slikano od vzhoda).

Birma v Dražgošah, 4. junij 1951; pevci s škofom Antonom Vovkom in sodelavci (slikano na vhodu na zdajšnje pokopališče).

V baraki so bile tudi tri birme:

- 4. 6. 1951 – Birmoval je škof Anton Vovk.
- 30. 6. 1957 – Birmoval je prav tako škof Anton Vovk.
- 12. 5. 1963 – Birmoval je takrat pomožni škof Jožef Pogačnik. (To leto je bil v Dražgošah tudi prvi misijon po vojni.)

Naj samo kot zanimivost omenim, da smo bili ob birmi leta 1951 zaradi postavljanja mlajev aretirani trije fantje (Kališnikarjev Jernej, Hkavščov Francelj

in jaz). Odvedli so nas na postajo ljudske milice v Železnikih. Franceljna so po zaslišanju izpustili, naju z Jernejem pa so za štiri dni zaprli na Zlatem Polju pri Kranju.

Škof Vovk je takrat želel prespati med tako preizkušeni verniki, torej v baraki. Čeprav so ga nekateri pregovarjali, naj prespi v dolini, in ga bodo potem zapeljali gor, je vztrajal in v baraki tudi prespal. Ponoči ga je pred njo s sekiro v roki varoval Pikcov stric Tone. Precejšen zalogaj za vas je bila že sama iz-

Učiteljica Vida Svetek z učenci (okoli leta 1950) pred barakama na Pikcovi njivi; v desni je bila v enem stanovanju šola.

vedba pogostitve za škofa. Krožnike in jedilni pribor so tako kuharicam in gospodinjam posodili v dolini, ker nikjer v vasi niso imeli več enakih kosov.

Kot rečeno, je bila v eni od barak na Pikcovi njivi šola, ki se je preselila iz gasilskega doma na Rudnem, kjer je gostovala. Najprej je učila Alojzija Jeglič, Matijovcova iz Podbrezj (sprva je stanovala v Dobretovi baraki v Ravniku, nato pa so zraven barak v vasi Pri cerkvi poleg zdajšnjega pokopališča naredili skromno hiško, v kateri so potem stanovale vse učiteljice, ki so učile v šoli v baraki), za njo pa sta v baraki, dokler ni bila pozidana šola v vasi Na pečeh (leta 1955), učiteljevali še Vida Svetek in Julči Strnad. Čistilka v šoli v baraki je bila najprej Angela Pintar, potem pa več let Kati Marenk (Pikcova). Nekaj časa je bil v tej šoli v baraki še verouk – poučeval ga je župnik iz Železnikov Valentin Bertonec, nato pa je z razvojem dogodkov poleg verouka tudi križ moral iz šolskih prostorov.

Miklavžovi smo se v novo zidano hišo vselili pozno jeseni leta 1948. Ko sem 24. oktobra šel k vojakom, je bila v hiši že peč, podov pa še ni bilo. Električna napeljava (ena žarnica v hiši in ena v kuhinji), vode pa še ni bilo. V prostoru, ki je bil po načrtu namenjen kopalnici, smo naredili prostor za kravo – štal. Takrat je še veljalo, da je kopalnica le za gosposke ljudi, za kmetiče pa ni potrebna (kolikor se spominjam, v starih Dražgošah nobena hiša še ni imela kopalnice). Spodnji prostori naše nove hiše so bili zidani iz kamena, zgornji (zanje ni bilo potrebno veliko materiala) pa iz opeke, izdelane na našem Brdu. Tam je Obnovitvena zadruga naredila dve cegovnici in iz njih smo pri nas dobili zidno opeko. Ata so bili pripravljeni odstopiti parcelo za izdelovanje opeke pod pogojem, da bo nekaj opeke iz prve cegovnice naše.

Naša hiša je bila zgrajena kot tretja v Dražgošah po vojni. Hvala vsem, ki ste nam takrat pomagali. Prvi so se v zidano hišo vselili na Spodnji Gabrci (Jakob Potočnik), drugi pa Štihehnovi (Vinko Frakelj).

Po odhodu nemških ujetnikov v začetku leta 1946 je gradnjo ceste in obnovo vasi, v kateri je vladala velika solidarnost, prevzela Obnovitvena zadruga z odbo-

rom pod modrim vodstvom upravnika Janeza Berceta (Peskarja) in lesnega manipulant Vinka Frakeljna. Ob koncu leta 1948, ko sem jaz šel k vojakom, so cesto gradili iz Močil, skozi Korošnik do tam, kjer je zdaj brunarica. (Šele takrat se je pravzaprav v vasi začela glavna obnova, saj je bilo najprej treba očistiti razvaline. Veliko hiš je bilo namreč pozneje zgrajenih na istem mestu, kot so stale prej.) Leta 1949 je bila cesta zgrajena do žage. Ko sem se čez dve leti (v pozni jeseni 1950) vrnil od vojakov, je bilo dozidanih 19 hiš, ki pa še niso imele strehe. Zidarje se je dalo dobiti, primanjkovalo pa je cimpermanov, da bi namestili ostrešje.

Miklavžovi smo do pomladi leta 1946 še stanovali na Rudnem (h. št. 22) pri Markcu kot begunci. V jeseni leta 1945 je pri tej hiši zbolela in umrla 23-letna dekla Rozalija (Rozka), Žagarjeva iz Podlonka (tudi naša mama so bili zelo bolni, a so se pozdravili). Zdravnica dr. Strnadova je ugotovila, da je bil vzrok smrti neke vrste tifus (mi smo rekli griza, ker je bolezen povzročala drisko), zato je odredila karanteno, prišel pa je tudi nekdo iz Škofje Loke in vse razkužil z lizolom. Vse je močno smrdelo. 14 dni nismo smeli v družbo, pa tudi k nam ni smel nihče priti. Videli smo, kako se nas ljudje kar izogibajo.

Tudi v barakah se je odvijalo življenje – rojstva in smrti.

14. julija 1948 je prišlo ob sedmih zjutraj k nam osem delavcev, da bi na sezidano hišo dali ostrešje, uro pozneje je umrl moj 15-letni brat Tine. Delavci so zato odšli k Bertu postavljat rošt na štal.

V teh zasilnih bivališčih pa je kmalu zaživelo tudi versko in kulturno-družabno življenje. Leta 1951 smo v eni od barak Na pečeh spet oživili knjižnico. Nekaj knjig se je nabralo od dobrotnikov, največ in najboljše pa so že med vojno zbrali Dražgošani, ki

Igra Drabosenjak, igrana v baraki leta 1948.

Igralci igre Drabosenjak

SPODNJA VRSTA, SEDIJO OD LEVE:

- Micka Lušina – Andrejčkova
- Jože Demšar – Grdolčkov, Rudno
- Tone Bešter – Matocov, Rudno
- Slavica Šolar – Anžetova
- Franc Kavčič – Hkavščov

2. VRSTA:

- Cilka Kavčič – Hkavščova
- Miha Prevc – Markov
- Tončka Jelenc – Bertova
- Vinko Frakelj – Štihlno
- Peter Habjan – Šimnov
- Albinca Jelenc – Bertova
- Gabrijel Vrhunc – Žagarjev, Rudno

STOJIJO OD LEVE:

- Jakob Lotrič – Kališnikarjev
- Janko Pintar – Miklavžov
- Stanka Prevc – Markova
- Ludvik Jelenc – Bolčarjov
- nepoznan
- Filip Kavčič – Jakčov
- Gabrijel Markelj – Križov, Kališe (masker in igralec)
- Pavle Bešter – Matocov, Rudno
- Drago Habjan – Primčkov
- Tončka Lotrič – Kališnikarjeva (šepetalka)
- Janez Thaler – Rovtarjov (režiser)

so kot begunci živeli v Ljubljani. To so bili: Ta Vodni, Lojzetovi, učiteljica Jegličeva in učitelj Jože Župančič, Peskarjevi in še nekateri. Spominjam se, s kakšnim veseljem smo knjige urejali, oštevilčili, zavijali v papir, delali sezname ... Želja po branju (lepega) je bila takrat zelo velika, v vasi je bilo le nekaj radijskih sprejemnikov, televizije sploh še ne. Najbolj brane so bile Finžgarjeve in Jalnove povesti, ki so med vojno izhajale pri Slovenčevi knjižnici v Ljubljani.

Že v jeseni leta 1945 je bila v eni od barak Na pečeh odigrana igra Njega ni. Igralci so med ponazoritvijo bitke pred barako streljali s pravimi mitraljezi in puškami. Sodelovali so stražarji nemških ujetnikov.

Nato smo v lesenem gospodarskem poslopiju v vasi Na pečeh uredili majhno dvorano, kjer smo igrali več iger. Med prvimi po vojni smo igrali Črno ženo, leta 1947 Ponos za ponos, leta 1948 pa igro Drabosenjak. Okoli leta 1950 je bila odigrana igra Domen, leta 1951 pa Županova Micka. Ker je bilo v Dražgošah malo moških (za moške vloge), so radi priskočili na pomoč fantje z Rudna in Jamnika. Prve igre je režirala Angela Lotrič (Štihielnova), za njo pa Janez Thaler (Rovtarjev).

Zahvala

To je drobec mojih spominov na dni, ko so Dražgoše vstajale iz razvalin. Spomini pa bledijo. Če kdo ve kakšno stvar drugače ali več, naj to pove, da se naredi popravek ali stvar dopolni. Najlepše se zahvaljujem vsem, ki ste mi pri zbiranju in preverjanju podatkov ter pri pisanju tega članka pomagali, še posebej Roku, ki je spomine iz številnih popisanih listov povezal v celoto.